

בעין חינוכית

בעין חינוכית מספר 48, כ"ח בתשרי תשס"ט

מבט חינוכי על המשבר הכלכלי העולמי

בעבר חלק אינטגרלי מהחינוך הציוני-דתי. לא בכדי קבעו חז"ל כי גם תחילת הפסוק: "ששת ימים תעבדו" מהווה מצוות עשה (על פי מכילתא יתרו כ): אצל רבים נחשבו ערכים אלו כחלק בלתי נפרד מ"משנת תורה ועבודה". לצערנו, צמד המילים "תורה ועבודה" מהווים לרבים רק כותרת של שיר, ועמל ועבודה הומרו בניסיון לגרוף רווחים קלים בבועת הבורסות.

המצויאות העכשוויות מאפשרת לנו לפתח בכיתה דיון חשוב: מדוע יש אנשים שמתפתים להימורים מסוג זה? מדוע יש אנשים אשר כדי לזכות בעוד רכוש מוכנים לקחת הלוואות שאין ביכולתם להחזיר? מה החשיבות של עמל ושל חיים לפי היכולת הממשית שיש לי? האם שאיפת החיים המרכזית שלנו היא עושר? מה בכלל מקום הרכוש בחיינו? שאלות אלו הן ערכיות, וניתן וחשוב לשוחח עליהן עם תלמידנו, אף אם אין לנו תואר מתקדם בכלכלה.

ב. **מחשבות כלליות:** איננו נביאים ואין אנו יכולים לתת

הסבר מדויק מדוע הקב"ה אפשר משבר עולמי מסוג שכזה כעת. אך אחרי שאירע המשבר, ניתן בזהירות ובענווה לחפש לקחים רוחניים שאפשר ללמוד ממנו. ננסה בע"ה להציע כאן מספר נקודות שונות, בכותרות:

1. הקב"ה לא הביא את המשבר. בני אדם יצרו אותו, בין השאר עקב חמדנות, חיפוש "כסף קל" ועוד. הקב"ה נותן לנו בחירה כיצד לחיות את חיינו, ועלינו לקחת גם אחריות על התוצאות. אף מי שלא שותף למפולת הנוכחית יכול להפיק מהמצויאות תזכורת נוקבת בדבר האופן בו ראוי שינהל את חייו האישיים.

2. אף כי יש לנו בחירה חופשית, אנו יודעים כי קיימת השגחה אלוקית. הכול ממנו, ועלינו לנסות ולהבין מה ניתן ללמוד מהמתרחש. נראה כי הנקודה הראשונה שניתן להיזכר בה, דווקא ממשבר שפרץ

במחשבה ראשונה, המשבר הכלכלי אינו קשור לחינוך ואינו קשור לרובנו. אין לנו מיליונים בבורסה ביפן (בינתיים...) או סל מניות של בנקים אמריקאיים. למפולת הכלכלית אין שום הקשר חינוכי, ולמען האמת זה תחום שאנו בעצמנו לא מבינים בו דבר.

אך במחשבה שנייה, תלמידנו שומעים המון דיבורים על המשבר העולמי, וזו הזדמנות נאותה להעמיק ולבסס כמה ערכים חשובים, אשר ביסוסם אינו מחייב תואר מתקדם בכלכלה גלובאלית. את מבטנו החינוכי ננסה לחלק לשניים. ראשית, נבחן ערכים חינוכיים שעצם המפולת מזכירה את חינוכותם. שנית, ננסה לחפש משמעויות הרוחניות הקשורות למפולת ועיתויה.

א. **ערכי יסוד:** חלק מהמשבר הכלכלי נובע מתרבות המעודדת את האדם לפתח רמת חיים מעבר ליכולתו האמתית. החיים ברמה גבוהה (מדל) נבנים בעזרת כלים רבים: הלוואות ומשיכות יתר ("אובר-דראפט"), משכנתאות וגלגול ניירות בבורסה. לעתים קרובות אנשים מתפתים לרכוש דבר יוקרתי בתשלומים אשר אין להם סיכוי לעמוד בהם. אחרים מגלגלים את חסכוניותם בבורסה, תוך תקווה לזכות בהתעשרות מהירה. אך מה שעשוי להביא להתעשרות מהירה, בדרך כלל גם עלול להביא לפשיטת רגל חמורה. את התוצאות המצטברות של אורח חיים כזה רואים כעת כולנו.

אמנם לא כל מי שנפגע או איבד את מקום עבודתו העמיד את השאיפה לעושר מהיר במרכז חייו, אך רבים מאלו שגרמו למשבר היו כאלה. מפולת עולמית זו מהווה הזדמנות ראויה להעמיק את החינוך שלנו לערכי יסוד כמו עמל ופשטות, הסתפקות במועט ו"שמחה בחלקנו". מי שמוכן להתפרנס מעבודה ממשית ולחיות לפי יכולתו בלבד, בדרך כלל אינו נקבר תחת מפולת מניות עת מגיע משבר. ערכי יסוד אלו היו

וכי הכול מתקיים (או קורס) לפי רצון ה' יתברך.

ב. **שמיטת כספים**: בסוף שנת השבע אמורים כולנו לבטל חובות ולאפשר ללווים לפתוח דף חדש, תוך השמטת חובותיהם. והנה, ממש בסוף שנת השבע נמחקו בבת אחת חובות של מיליארדי דולרים. הממשל בארה"ב (ושל מדינות אחרות) נאלץ לאפשר ללווים קטנים למחוק את חובם, תוך שהממשל לוקח על עצמו להיות ערב להחזר. אמנם ממשל ארה"ב הוא לא בדיוק הבית דין שבפרוזבול, אך ההקבלה ועיתויה מרתקות.

סוף דבר, המשבר העולמי עליו מדברים כולם, נובע רבות מנטישת ערכי חיים של עמל ופשטות, והעדפת שאיפות של התעשרות מהירה. מציאות זו צריכה לעורר את כולנו לבחון את סולם הערכים האישי שלנו, כולל את המקום שהכסף והרכוש צריכים לתפוס באורח החיים שאנו שואפים בע"ה לפתח.

כה סמוך לראש השנה, היא כי יש מלך לעולם. דברים שנראים הכי בטוחים (ו"סולידיים") יכולים לקרוס בן-לילה. אמנם אנו מאמינים שיש צורך במאמץ אנושי, אך נדרשת יותר ענווה וצניעות ביחס לרכושנו ולהצלחתנו, תוך זיכרון שהכול ממנו.

3. המשבר פרץ ימים לפני סוף שנה השמיטה. שני חלקים עיקריים יש במצוות השמיטה: הפקרת השדות ושמיטת הכספים. מחשבות על המשבר יכולות להתקשר לשני ממדים חשובים אלו, כפי שנפרט להלן:

א. **הפקרת השדות**: אחת ממשמעויותיה המרכזיות של השמיטה היא היותה תזכורת כי כל רכושי הוא מהקב"ה. פעמים שאנשים מתגאים וחשים כי פרנסתם ורכושם נאספו בזכות חכמתם ועמלם בלבד. באה התורה ומצווה עלינו להפקיר את שדותינו ויבולנו, למען נזכור כי ה' הוא המלך. בעבר עיקר הפרנסה הייתה מחקלאות ועל כן נדרשו להפקיר את השדות. בימינו, רבים מנסים להתפרנס מהבורסה. הם שמים מבטחם (רק) בתבונתם הכלכלית, ומשקיעים בגופים "איתנים" כמו בנקים אמריקאיים. והנה, דווקא בסוף שנת השמיטה כולנו מקבלים תזכורת שדבר אינו יציב בלעדי סיעתא דשמיא,

על ידי שמיטה יכניע האדם לבו, ולא יאמר "כחי ועוצם ידי עשו לי החיל הזה", כי רואה עין בעין שהכול מן השמים וביד השי"ת הוא. ועל ידי זה ימצא עצמו מחויב להיות נכנע לפניו יתברך שמו ולשמור מצוותיו חוקיו ומשפטיו [...] כי שמיטה היא יסוד האמונה והביטחון, ודבר זה מעוררו לזכות עצמו, כי הכול תלוי ברצונו ית"ש. ויש להוסיף כי התורה ניתנה בסיני שהוא ההר הקטן להורות נתן שלא יגבה לב האדם, כי "ה' שוכן את דכא", וזה כלל גדול בתורה שאל יתגאה האדם, וע"י שמיטה יכניע לבבו (כתב סופר, ויקרא כה, א. מצוטט בספר "טעמא דשביעתא" של הרב יגאל אריאל ובחוברת "בסוד השמיטה" של משה"ח).

מסביב לדפים

- א. מי שמוכנה לשתף את כלל הבנות במחשבות בתחומי חינוך וחיים המתאימות לרוח של "בעין חינוכית", מוזמנת לשלחן אלי: yyg8@zahav.net.il.
- ב. ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי "בעין חינוכית". נא לפנות לשרון: sharonz@rot.ac.il.
- ג. נשמח אם תפיצו את הדברים הלאה, למשפחה ולחברים מחוץ למכללה.
- ד. מומלץ לשמור על דפי "בעין חינוכית" לשימוש עתידי.